

deris fracturam significabat pedum, quod appellabatur Deens, à Deo confractum; alterius, fractura virge. Primum fodus infregit Deus nece trium pastorum, de quibus vers. 8; alterum, accepitis loco mercedis triginta denariis, vers. 12, 15. Primus fodus fracturam consecutum est bellum Romanorum in Iudeos, et gentium omnium conspiratio, ut Iudeos veluti gentes omnibus invisa et inimicis habent; idque fermè ubique post Christi necem usuvniss cernimus: alteram separatio Iudeorum fidei, qui ad Jesum Christi sacra transierunt, ab Israelitis infidelibus ac pertinacibus, qui Iudeos ritus deseruerunt.

VERS. 11.—COGOVERNERUT SIC PAUPERES GREGIS, QUI CUSTODIUNT MHI; QUI VERBUM DOMINI EST; Iudei fideles, qui optimo jure pauperes gregis nuncupati sunt, verique pauperes Magistri et paupertatem amantissimam discipiuli, ire diem propè esse, nullo negotio agnovere. Hos monuerat Servator, Hierosolymita excludit immunere, illiusque præsaegna docerunt, iusseruntque in montes elabi, Matth. 24, Lne. 19 et 21. Propheta, qui inter ipsos erant, illos iterum eā de re admonuerunt, ac successore Pellam trans Jordanem, ut ibi perfugiant, a procœla nanciscerentur. Vide Lactant., c. 21; Euseb., Hist. eccles. lib. 4, cap. 5; et Theodoret., in Zach. 14, initio.

VERS. 12.—SI BONUM EST IN OCULIS VESTRIS, AFFERTE MERCEDEM MEAM... Et APPENDERUNT MERCEDEM MEAM TRIGINTA ARGENTEOS. Cùm deinceps vobis pastor esse nequeam, atque a vobismetipsis vos descrevere cogar, date, si placet, si videtur, mercedem meam. Pastorem patremque tot seculorum spacio vobis egit; aquinque est, ut mercedem aliquam referam? Neque ego, neque postulo; date, si videtur. Triginta igitur sicos argenteos mihi exhibuere (1), pecuniam certè labori meo non parem. Id porrò ad amissum explutum est in Christo Jesu, quem Iudei abjeceré, empata ita scilicet triginta; oblataque ea pecunia perfido discipulo, ut si biliū prodiceret.

VERS. 13.—PROFICE ILLUD AD STATUARIUM. Hebr.: Profice illud ad fidulum, ut Munst., Tyr., Cast., Jun., Drus., Grot., alijs plures; vel ut Aquil., Mont., Vat., ad factorem, ad planter; que versio cum Hieronymianâ congruit. Septuag.: Defer eos ad confitorem, et considera si probatum est, sicut probatus sum pro te. Pecuniam depone in confitatorium, et periculum facito, utrum ex probato puroque argento sit. S. Matthaei Evangelium (2), atque ipse usus pecunie ab Iudea reditum, in quem ea adhibita est, empto scilicet argofiguli, satis student, posteriori hoc sensu locum hunc esse usurpandum. Jubet Prophetam Deus triginta hosce nummos restituere, vaticinari scilicet futurum ut restituantur.

VERS. 14.—PRÆCIDI VIRGAM MEAM SECUNDAM, QUE (1) Plurimique subaudierunt scilicet nomen, ubi Scriptura numerum indicans non tradidit. Scilicet 50 confituum libras Gallicas 51 et aliquot denarijib;.

(2) Matth. 27, 5: Judas retulit triginta argenteos principibus sacerdotum... Consilio autem isto emeruit ex illis agrum figuli, in sepulturam peregrinorum, etc.

APPELLATUR FENICULUS, UT DISCUVEREM GERMANITATEM INTER JUDAM ET ISRAEL. Iudei pertinaces significat, qui Christum rejeccerunt; Iuda vero fideles Iudeos, qui ad illum accesserunt. Hi à fratribus sejuncti novam Ecclesiam instaurant, novumque fodus ingressi, una cum ethnicis novam gentem novumque genem, cui pastor est Christus, effecere. Discrimen hoc propriè post templi excidium solammodo contigit; ad eam enim atetam usque Iudei ad Christiana sacra conversi legis ritus servaverunt; at everso templo, Christiani ab Iudeis facescere, atque Evangelium nullo scandi tunc ethnici tum Iudeis nuntiavit.

VERS. 15.—SUME TIBI VASA (NOBIS) PASTORIS STULTI. Pastor hic stultus, vero pastor, Christo scilicet Iesu succedens, Caius Caligula, vel Claudius, seu Nero. Tres ii imperatores, fatentibus ipsis rerum Romanorum scriptoribus, insanii erant, stupidi, mente infirni, vel furiosi. Caligula insaniam, furias, scvitiam ignoravat nemo. Vide Sueton. in Calig., Philon. Legat. ad Caïum; Joseph., Antiq. lib. 10, cap. 4. Claudius hebas mente erat, ipsiusque mater Antonia portentum eum hominius dictabat, nec absolutione natura, sed tantum inchoatum; ac si quem sociordine argueret, stultiorum aiebat filio suo Claudio. Nero insaniam a se viuissimum monstrum fuit. Ilos nimis principes optavere pastores Iudei, rejecto Jesu Christo, Joan. 40, 15: Non habemus regem nisi Cæsarem. Caligula Tiberium exceptit, quartu post Christi obitum anno. Sui ipsius simulacrum in templo Hierosolymitanu dedicare volebat: idem facinus tentavt Nero: justissimam ingratia gentis ponam, que Domini sum, verumque religiosus sua argumentum reliquit, ut savos insanus qui dominos sequerentur. Hoc graphicè describit Propheta proximo versiculo: Derelicta non visitabit, dispersum non queret, et contritum non sanabit, et id quod stat non entruit, et carnes pinguis comedet, et ungulas eorum dissolvet, scvē fatigans, agensque per lapidosa loca et apera. Protecto nonquaque loculentiis experti sunt Iudei, quid pastor sit, quid tyrannus, quam cùm paruere Romanis, redacti in provincias Iudeæ. Assiduis nimis illi sensibus a Romanis praeditis vexationes, injurias, direptiones, avaritiam; qui oppressa libertate, imperatis tributis ac vedigaliis gravissimis non contenti, religiosi, legibus, et templi sanctitati illusus. Hebr.: Vulnerata eis non visitabit; vel, gregem non recensabit, inspecturus, illa ne sit ovis abscondita aut amissa: adolescentem, ætate teneram non queret, qua imbecillis ætate pastorem sequi nequeat; fractam, cui membrum aliquod fractum est sive luxatum, non curabit; stanum, que ceteras sequi nequeat, non gestabit. Septuag.: Quod deficit, non visitabit, et dispersum non queret, et contritum non sanabit, et integrum non dirigit, et carnes electorum devorabit. Fracta ovum membra nonnisi assidua pastoris sollicitudine sanantur, quemadmodum hominem vulnera medicorum curat, Columell., l. 7, c. 1: Fracta pecudum non aliter quam hominum crara sanatur (1).

(1) VERS. 16.—UNGULAS EORUM DISSOLVET, franget,

VERS. 17.—O PASTOR, ET IDOLUM, DERELINQUENS qui suum ipsum simularum publicæ religioni in templo Hierosolymitanu proponere molebatur, cui familiare erat illud: Oderint, dum metuant; quique crudelissime optaverat: Ultimat populus Romanus unam cervicem habet! ut uno ictu abscederet.

GLADIUS SUPER BRACHIUM EJUS, ET SUPER OCULUS DEXTREM EIUS. Caius Caligula, Tiberii successor, à Chærè et conjuratis necatus est, ut narrant Josephus et Suetonius; atque, auctore Josepho, Antiq. 1, 19, c. 4, primum illi vulnus latum est inter humerum et cervicem; atque elabi conantem, è conjuratis unus in genua impulit, à exteris deinde confectum, casu quo fortasse vulnus super caput oculumque dexterum, quod praedit Zachiarius. Auctor est Suetonius (1), Caligulam in maxilità cresum fuisse à Chærè. Is extitus fuit pastoris insani, vanegue pastoris imaginis, id est, non solam nihil juvabit, sed etiam nocebit, frangens baculo suo pastorali teneras ungulas. (Clarius.) *

(1) Sueton. in Calo: Respiciente maximam iucundissime.

CAPUT XII.

4. Onus verbi Domini super Israel. Dicit Dominus extensis colum, et fundans terram, et fingens spiritum hominis in eo:

2. Ecce ego ponam Jerusalem superliminare crapolis omnibus populis in circuitu: sed et Iuda erit in oblatione contra Jerusalem.

3. Et erit: In die illa ponam Jerusalem lapidem oneris cunctis populis; omnes qui levabunt eam, concione laerentur: et colligenter adversus eam omnia regna terra.

4. In die illa, dicit Dominus, percunam omnem equum in stuporem, et ascensem ejus in amietum: et super domum Iuda aperiā oculos meos, et omnem equum populorum percunam excitate.

5. Et dicent duces Iuda in corde suo: Confortetur nihil habitatores Jerusalem in Domino exercituum, Deo eorum.

6. In die illa ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis, et sicut facies ignis in feno; et devorabunt ad dexteram et ad sinistram omnes populos in circuitu: et habitabitur Jerusalem rursus in loco suo in Jerusalem.

7. Et salvabit Dominus tabernacula Iuda sicut in principio: ut non magnifice glorietur domus David, et gloria habitantium Jerusalem contra Iudam.

8. In die illa proteget Dominus habitatores Jerusalem, et erit qui offendenter ex eis in die illa, quasi David: et domus David quasi Iuda, sicut angelus Domini in conspectu eorum.

9. Et erit in die illa: Querant conterere omnes gentes, que venient contra Jerusalem:

10. Et effundam super Domum David, et super habitatores Jerusalem, spiritum gratiae et precum: et aspercent ad me, quem confinxerunt: et plangent eum planetu quasi super unigenitum, et dolent super eum, ut doleri solet in morte primogeniti.

11. In die illa magnus erit planctus in Jerusalem, sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon.

qui suum ipsum simularum publicæ religioni in templo Hierosolymitanu proponere molebatur, cui familiare erat illud: Oderint, dum metuant; quique crudelissime optaverat: Ultimat populus Romanus unam cervicem habet! ut uno ictu abscederet.

BRACHIUM EJUS ARIDITATE SICCABITUR, ET OCULUS DEXTER EIUS TENERBRESCENS OSCURABITUR. Metaphoria videatur locutio: brachium scilicet atque oculus pro robore et ingenio hominis, rebusque homini charissimi, et maximè necessarii usurparunt. Unica erat Caio filia adhuc infans, qua ad parietem allisa, et gladio confossa, Cassonia uxor. Obit omnibus inviso contemptus: ejusque memoria universa latè imperio execrabilis fuit; tantis licet viribus pollens, illud impetrare non potuit, quod maximoperè optabat, ut in templo Hierosolymitanu sui simularum dedicatur. Illius mentem mate libidines obscuravere, neque unquam vidit, quid sibi varè utilè esset, quâde ratione extrema infornita vitaret.

CHAPITRE XI.

1. Prophète menaçante du Seigneur touchant Israël. Voici ce que dit le Seigneur qui a étendu le ciel, qui a fondé la terre, et qui a formé dans l'homme l'esprit de l'homme:

2. Je vais rendre Jérusalem, pour tous les peuples d'alement, comme la porte d'un lieu où l'on va s'envier. Juda même se trouvera parmi ceux qui assiégeront Jérusalem.

3. Mais en ce temps-là je ferai que Jérusalem sera, pour tous ces peuples, comme une pierre très-pesante; tous ceux qui voudront la lever en seront meurtris et déchirés: et toutes les nations de la terre s'assembleront contre cette ville.

4. En ce jour-là, dit le Seigneur, je frapperai d'étonnement tous les chevaux, et de frénésie ceux qui les montent: j'aurai les yeux ouverts sur la maison de Juda; et je frapperai d'avengement les chevaux de tous les peuples.

5. Alors les chefs de Juda diront en leur cœur: Que les habitants de Jérusalem trouvent leurs forces dans le Seigneur des armées, qui est leur Dieu.

6. En ce jour-là je rendrai les chefs de Juda comme un tison de feu qu'on met sous le bois, comme un flambeau allumé parmi la paille; et ils devoreront à droite et à gauche tous les peuples qui les environnent; et Jérusalem sera encore habité dans le même lieu où elle a été bâtie la première fois.

7. Et le Seigneur sauvera les tentes de Juda, comme il a fait au commencement, afin que la maison de David ne glorie point avec faste en elle-même, et que les habitants de Jérusalem ne s'élèvent point contre Juda.

8. En ce jour-là le Seigneur protégera les habitants de Jérusalem: et alors le plus faible d'entre eux sera fort comme David; et la maison de David paraîtra à leurs yeux comme une maison de Dieu, comme un ange du Seigneur.

9. En ce temps-là je travaillerai à réduire en poussière toutes les nations qui viendront contre Jérusalem;

10. Et je répandrai sur la maison de David et sur les habitants de Jérusalem, un esprit de grâce et de prières: alors ils jetteront les yeux sur moi, qu'ils auront percé; et ils pleureront avec larmes et avec soupirs, comme on pleure un fils unique; ils seront pénétrés de douleur, comme on l'est à la mort d'un fils aimé.

11. En ce temps-là, il y aura un grand deuil dans Jérusalem, tel que fut celui d'Adadremmon, dans la plaine de Mageddon.

42. Et planget terra, familiæ et familiæ seorsum : familiæ domus David seorsum, et mulieres eorum seorsum :

43. Familia domus Nathan seorsum, et mulieres eorum seorsum : familia domus Levi seorsum, et mulieres eorum seorsum : familia Semæ seorsum, et mulieres eorum seorsum :

44. Omnes familiæ reliqua, familiæ et familiæ seorsum, et mulieres eorum seorsum.

COMMENTARIUM.

VERS. 1. — ONUS VERBI DEI SUPER ISRAEL. Capite loc directè spectantur Antiochi Epiphanis bella in Judeos, Machabœorum victoræ, et Hierosolymæ statu post bella : ex oblique et metaphoricæ, supra Hierosolymæ obsidio per Romanos, Jesu Christi mors et resurrectio, et Ecclesiæ institutio.

VERS. 2. — PONAM JERUSALEM SUPERLIMINARE GRAPULE OMNES POPULIS IN CIRCUITO. Finitimi omnes ad illam convenienti, ut ebriosi homines ad locum ubi crapuli exercerent. Confluent, ut illius cruceo usque ad ebrietatem biberint; vel divisi furoris calicem longis haustibus bibendum illi propinabunt. Futura est Hierosolyma ut ganea, ubi ebrietati opera navatur. Gives propinuant calicem usque ad facies haerent. Hebreus reddi potest : Petvis soporifera, stuporem vel tremorem inducent. Septuag. : Pono Jerusalem ut astra, postea, quæ mouentur. At luculentior est versio ferens petvum soporiferam. Hierosolyma primum ipsa calix ebrietatis fuit; prima enim omnium bibit ipsa, et ebrietatem ac tumulum retulit; deinde cetera propinavit, quemadmodum docent Machabœorum victrici de Idumæis, Samaritanis, et Græcis.

SED ET JUDA ERIT IN OBSIDIONE CONTRA JERUSALEM. Id certè nunquam contigit ante bellum Epiphanis et Eupatoriæ ejus filii, in Judeos. Tunc porrò multi ex Judeis transfuge, ad Græcos desiderantes, acerrimè omnium in fratres suis seziere, 1 Mach. 1, 55 : Congregati sunt multi de populo ad eos qui dereliquerant legem Domini, et fecerunt mala super terram, et effugaverunt populum Israel in abditum. Hierosolymam aggressus est, et vi cepit Jason Ponifex, 2 Mach. 5, 6, atque in eam veluti in hostes saviens, innumeros fermæ cives necav. Alcimus, alias Pontifex, qui sacerdotium à rege Syria emerat, ope exercitus à Bacchide ducti, patriæ regimè, et pontificatus occupavit, 1 Mach. 7, 19. Huius accedentes transfuga omnes, et quietis civium inimici, innumeræ regioni mala intrârunt. His exemplis sat superque confirmator hujus vaticinii fides. Hebr. : Sed et in Judam erit hostis in obsidione adversus Jerusalem. Ait Chaldeus, homines ex Iuda coactos fuisse, huic obsidionis opem auxiliisque conferre. Septuag. : Et in Iudeâ erit osidio aduersus

42. Tout le pays sera dans les larmes, une famille à part, et une autre à part ; les familles de la maison de David à part, et leurs femmes à part ;

43. Les familles de la maison de Nathan à part, et leurs femmes à part ; les familles de la maison de Lévi à part, et leurs femmes à part ; les familles de la maison de Sémeï à part, et leurs femmes à part ;

44. Et toutes les autres familles chacune à part, et leurs femmes à part.

xiam, adversus ipsos pro Israele pugnare.

VERS. 5. — ET DICENT DUCES JUDA IN CORDE SUO : CONFORTENTUR MINI HABITATORES JERUSALEM IN DOMINO. Judas Machabœus, robore ac fiducia in Deum plenus, populi imperium capessit, animos excitat, labefactat, tam populi virtutem conformat, secundum esse iubet, ac deo confidere. Machabœorum stemma fuisse dicuntur ea Moysis verba (1) : Quis similis tu in fortibus, Domine ? In gravissimis ubique periculis Judas populum jubet fiduciam in Deo collocare, cui tantum est victoriam multis paucisque largiri : Non est differentia in conspectu Dei cui liberare in multis et in pauca ; quoniam non in multitudine exercitio victoria belli, sed de celo fortitudi est. Judam Machabœum fratresque inuenientibus non poterat Zacharias. Sepuag. 1 Mach. 5, 18. Dicent principes Juda in cordibus suis : Inveniens nobis habitantes Jerusalem in Domino omnipotenti. Aquila : Conforta militi.

VERS. 6. — PONAM DUCES JUDA SICUT CAMINUM IGNIS IN LIGNIS. Judas futurus est camino flagranti similis, primum ardentes pleno ; gentes vero ceu ligna camino imposita. Qui Judam invaserint, peribunt, ceu lignæ strues camino imposta flagrabit, atque in cineres solvitur. Bellum capessivere Machabœi primæ vite et religiosis defensæ causa, diquæ nihil egere, nisi ut injuriarum à suis propulsarentur ; at ita sece totum, ut omnes ubique hostes proligarentur. Arma deinde intulere illi quorum injuriis olim obnoxii fuerant, cassis Idumæis ad dexteram, ad sinistram Samaritanis, hostibus nempe omnium saevissimis, superatis : Deorubunt ad dexteram et ad sinistrum omnes populos in circuitu.

ET HABITABIT JERUSALEM KURSUS IN LOCO SOLO. Hierosolyma injuria Antiochi ejusque ducum relata, penitus deserta squaluit, adeo ut templum ipsum virgultis, urbs tota ruderibus impeditetur. Omnia scilicet cremaverant atque everterant hostes, præter aream, quam ipsi tenebant, 1 Mach. 5, 45. Et Jerusalem non habitabat, sed erat sicut desertum : non erat qui ingredieretur et egredieretur de natis ejus, etc. Templum vero profanatum, desertum, crematumque inventi Judas, cum illud purgatorium accessit, 1 Mach. 4, 58. Videtur sanctificationem desertum, et altare profanatum, et portas existas, et in atris virgula nata, sicut in salu. His tamen minime repugnabunt, predicti Zacharias, restitutum iri Hierosolymam, ipso rei eventu fidem vaticini comprobante.

VERS. 7. — UT NON MAGNIFICE GLORIETUR DOMUS DAVID, cum tentoria Jude, urbes nimis et domelia resista, uti olim, fuerint. Non unius operæ hominis è Davidiæ gente utetur Deus, sed Machabœorum, è Levitico genere et oppido Modia in tribu Ephraim. VERS. 8. — ERIT QUI OFFENDERIT EX EIS IN DIE ILLA, quasi DAVID : ET DOMUS DAVID, quasi DEI. Horum immensus similis Davidi erit, et Davidis domus uti dominus Dei illis futura est. Ad verbum : Qui ex eis offendit, erit quasi David, Davidis

(1) Exod. 15, 14. 18. 2. 3. 12, Macabæ.

instar surget, veniamque adeo absolutam impetrabit, ut præteritus error virtutem commendatur sit. Chaldeus et Septuaginta : Qui maximè infirmus ex ipsis fuerit, erit ut dominus David ; ita validus ut David, qui eum gigante pugnet ; ut Angelus Domini viribus, scientia, etc. Davidice familiæ homines in Iuda ceu dī et Dei angeli habebuntur ; malo ceteris exemplo deinceps non erunt, neque populum in flagitia et superstitione trahent, quædammodum plures Davidic generis reges fecerunt. Hi optimum Juda exemplum futuri sunt. Iesu Christi ortum designare videtur Zacharias his verbis : Erit dominus David ut dominus Dei, ut angelus Domini in conspectu eorum, scilicet populi ; ut intelligent Israelite vetustissimam hanc nobilissimamque familiæ illustrem fore et gloriösam non diuturni gentis imperio, sed suā ipsius virtute, atque in Deum fide. Profecto Davidis posteri nuncquam deinceps regnum obtinuerent ; at detrimentum satis præstiter. Jesus, Maria, Joseph, nobilissimi ejus stirpis surculi (1).

VERS. 10. — EFFUNDAM SUPER DOMUM DAVID... SPIRITUM GRATIAE ET PRECUM. Mea illos gratia implebo, ac benè orare docebo ; Spiritum largiar orantem postulantemque intra nos gemiu inexplicabili, Rom. 8, 26 : Spiritus adjuvat infirmatorem nostrum : nam quid orenum sicut oportet nescimus ; sed ipse Spiritus postulat pro nobis gemitibus innarrabilibus. Hec novam legem potissimum spectant. At de Judeis etiam asseri potest, partà genitilium sui pace Machabœorum virtute et consilio, à Deo impetrassæ uberiorum gratie et precum spiritum, quam antea habuerint. Constantiori fide Dominum secuti sunt, aures exhibuerint monenti, ejusque templum studiosius frequentavero. Eo tempore multo plures fuenterunt urbibus Synagogæ, et sacra orationi loca. Septuag. : Effundam super dominum David spiritum gratiae et commiserationis, in amictum mean excipiám, seruannarumque illorum miserebor. Chaldeus : Spiritum misericordia et miserationis. Gratiam apud me habebunt, meaque illos misericordia cumulantur.

ASPICENT AD ME, QUÆM CONFIXERUNT. Deum, quem olim adeo sprevérant, indignè adeo deseruerant, in quem flagitia evocuerunt, cuius nomen impissimè profanabantur, deinceps non dereliquerent Judei. Hebraica vox, que sonat configere, significat etiam probris incessare, afflitiones contumelias. At unum Iesum Christum, clavis in cruce confixum, accusatum, probrisque et contumelias oneratum, hoc loco spectari, testantur Evangeliste (Joan. 19) et interpres. Illum Judæi in cruce conspexerent, probraque in illum evokerant ; at ex iis multi, cùm illum morientes, et prodigia mortis illius comitata et consecuta vidissent, Hierosolymam reversi sunt, pectora ferentes (2), hi, quibus sacræ Pentecostes die S. Petrus Dei verba

(1) Vers. 9. — QUÆRAM DELERE, id est, ultionem sumam de gentibus. (Munsterus.)

(2) Luc. 23, 48 : Omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculum illud, et videbant quæ habent, percutientes pectora sua reverberabantur.

nuntiavit, penitentia moti, commissa flagitia execrati sunt, Act. 2, 37. Omnes denique Judei, qui post S. Spiritus illapsum ad Christi sacra conversi sunt quique deinde, atque ad finem usque seculorum nominata Christo dabant, vaticinum Zacharie confirmant: *Aspiciunt ad me quem confixerunt.*

Hebrei codices nonnulli habent: *Aspiciunt ad me quem confixerunt.* Atque ita intelligendus erit hic locus de luctu quo Jude Machabeus obitum prosecuti sunt. Fortissimum virum, ab hostibus confossum, Judei intuebantur. Favent hinc explicationem ea sequentur: *Plangent eum planctu quasi super unigenitum. In die illa magnus erit planctus in Jerusalem, sicut planctus Adadrennon in campo Mageddon. Compertum est, quoniam per populus Judam mortuum tum Hierosolymis, tum in universitate Iudea flevit. 1 Mach. 19, 20, 21: Flevérunt omnes populus Israel planctu magno, et lugebant dies multos, et dixerunt: Quomodo cecidit Potens, qui salutem faciebat populum Israel! His tamen minime excludunt ea, que de Judeorum ad Christianam fidem converversum luctu oī Jésu Christi necesse diximus, cum Jude Machabeus merum fuerit Servatoris hominum symbolum et imago. Septuaginta: Aspiciunt ad me, pro quod insultaverunt, vel trucidaverunt, malis meis gavisi sunt.*

Vers. 11.—*Sicut planctus Adadrennon in campo Mageddon.* Creditur Zacharias alludere ad luctum in morte Josiae actum, ad Mageddo interfecti, cum in adversis Nochaum Ägypti regem bellum gereret, & Reg. 25, 20; 2 Paral. 35, 22. Cum populus Josiam summoperare amaret, insolitus adeo lacrymis illum prosecutus est, ut hic luctus quodammodo in proverbium abierte. Scriptis Jeremiis in hanc rem lamentationes, que deinde per omnium ora celebantur sunt, et anniversario luctu literata: *Universus Iuda et Jerusalem luxerunt cum: Jeremias maximus, ejus cantores atque cantatrices usque in praesente diem Lamentationes super Josiam replicant; et quasi tres obtinuit in Israel.*

CAPUT XIII.

1. In die illa erit fons patens domini David, et habitantibus Jerusalem, in ablutione peccatorum et membranarum.

2. Et erit in die illa, dicit dominus exercitum: Disperdat nomen idolorum de terra, et non memorabatur ultra: et pseudoprophetas, et spiritum immundum auferam de terra.

3. Et erit, cum prophetaverit quispiam ultra, dicens ei pater ejus, et mater ejus, qui generant eum: Non vives, quia mendaenior locutus es in nomine domini: et configunt eum pater ejus et mater ejus, genitores ejus, cum prophetaverit.

4. Et erit: In die illa confundentur propheta, unusquisque ex visione sua cum prophetaverit: nec operientur pallio saccino, ut mentiantur.

5. Sed dicet: Non sum propheta, homo agricola ego sum: quoniam Adam exemplum meum ab adolescentia mea.

6. Et dicetur ei: Quid sunt plaga istae in medio

Vide tertium Esdra librum 4, 32, et Praefationem in Lamentationes Jeremias, et Commentarium in caput 4, 50, Lamentationum, ubi recitamus sententiam eorum qui Carmen hoc in Josie obitu scriptum esse auctoritatem.

Quae hic leguntur a v. 8 explicari ad verbum possunt de Iude Machabeo, et eius nece. Qui lapsus fuerit ex eis, erit quasi David. Iudas Machabeus, qui in bello adversus Bacchidem occidit, ita defecit est, velut David fuerit, vel alius est Davidis familiæ; ut vir fortissimus, ut Angelus Domini. V. 9: *In die illa, queret Dominus conteret omnes gentes, quae venient contra Jerusalem.* Jude obitum, qui rempublicam turbatorum erat, nolle prouersis arcam consecutus sunt. V. 10: *Tunc effudit Deus super dominum David, et super habitatores Jerusalem, spiritum misericordia et miserationum.* Aspiceret Iude fortissimum imperatorem, qui confitit est ob patrie defensionem: et planctur eum planctu quasi super unigenitum. V. 11: *Magnus fuit planctus in Jerusalem, sicut planctus Adadrennon, urbis vicinae Mageddon, ubi Josias vulnera affectus et mortuus est.*

Vers. 12.—*FAMILIA DOMUS DAVID SEORSUM, ET MULIERES EORUM SEORSUM.* In publicis solemnibusque lucibus viri seorsum ac feminæ per turmas in publicis foris, in compitis, quin et extra urbes flebant, magis clamoribus ac vocibus, quibus omnia personabantur. Addehantur interdum lugubria musicæ instrumenta, quo miserabilior pompa efficeretur. Testantur iunioria, id apud multos Orientalium adhuc servari.

Vers. 13.—*DOMUS NATHAN,* que inter præcipios erat Davidicae familie ramos, ex qua ortus est Zorobabel, qui astate Zacharie imperium in Iudea gerebat.

FAMILIA SEMEI, inter nobilissimas Levitarum familiæ. Ex Levi Gerson, e Gerson Semei natu sunt. Vide 1 Paralip. 6, 16 et 17.

CHAPITRE XIII.

1. En ce jour-là il y aura une fontaine ouverte à la maison de David et aux habitants de Jérusalem, pour y laver les souillures du pécheur et de la femme impure.

2. En ce jour-là, dit le Seigneur des armées, j'abolirai de la terre les noms des idoles, et il n'en sera plus parlé; j'exterminerai de la terre les faux prophètes et l'esprit impur.

3. Si quelqu'un entreprend encore de faire le prophète, son père et sa mère, qui lui auront donné la vie, lui diront: Vous mourrez, parce que vous êtes servi du nom du Seigneur pour débiter des mensonges. Et son père et sa mère, qui lui auront donné la vie, le perceront eux-mêmes, pour avoir ainsi prophétisé.

4. En ce jour-là chacun de ces prophètes, qui auront inventé des prophéties, sera confondu par sa propre vision; ils ne se couvriront plus de sacs, pour donner de l'autorité à leurs mensonges.

5. Mais chacun d'eux dira: Je ne suis point prophète; je suis un homme des champs, je suis agriculteur dès ma jeunesse, à l'exemple d'Adam.

6. Alors on lui dira: D'où viennent ces plaies au

milium tuarum? Et dicet: His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me.

7. Framea, suscitare super pastorem meum, et super virum coherentem mihi, dicit dominus exercitum: percutite pastorem, et dispersentur oves: et convertant manum meam ad parvulos.

8. Et erunt in omni terra, dicit dominus: partes due in ea dispersentur, et deficient: et tercia pars remanetur in ea.

9. Et docam tertiam partem per ignem, et uram eos sicut urum argentum, et probabo eos sicut probatur aurum. Ipse vocabit nomine meum, et ego exanimem eum: dicam: Populus meus es: et ipse dic, dominus Deus meus.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.—*IN DIEILLA ERIT FONS PATENS DOMU DAVID.* Jungendum est caput hoc cum superiori. Descriptio Iudei luctu in funere Iude Machabei, narrat propheta felicissimum religiosum statum in Iudea, ac hoc tempore usque ad Messie obitum, cuius passionem spectare incipit. V. 7: *Fons patens domini David, in ablutione peccatorum et membranarum,* id est sic videtur atque alter, de quo Ezechiel 48, 1, fusis, ab Joële portari 5, 18, significat. Nomina etiam de hoc fonte habet Zacharias infra 14, 8. Hic fons, si historiam ac litterarum species, est aquæ rivus, magis sumptibus per aqueductum in templum illatus, quo imperante per legem lustrationes ablutionesque in loco sancto pergebantur. Tropice autem aqua Baptismatis est, nostris nos maculii, verisque animi sordibus elevens. Fides verborum, quibus terrenum templi fontem describunt, expleri ad litteram nequit; harum quippe aquarum copia et virtus tanta non sunt, quantum narrant prophetæ. Ipsa tamen illorum verba, quantumvis sublimia, multò etiam mira sunt, quam à Baptismatis a Christo instituti vim assequantur.

Vers. 2.—*DISPERDANT NOMINA IDOLORUM DE TERRA.*

Post Machabeorum extatam nullam deinceps superstitionem in Israele visa est. Hoc ipsum diu antea prædicaverat ceteri prophetæ: *Auerant nomina Baalim de ore ejus et non recordabatur ultra nomini corum.* Et percūtiam cum eis factus, etc., Oseas 2, 16, 17. *Heliopic Israël non faciunt iniuriam,* inquit Sophonias, 5, 43, nec loquuntur mendacium, et non innescantur in ore eorum lingua dolosa. Ezechiel 37, 22: *Faciam eos (Judeam et Israëlem) in gentes unam.* Neque polluantur ultra in idolis suis et abominationibus suis, et cunctis iniuriantibus suis, etc.

PSUEUDOPROPHETAS, ET SPIRITUM IMMUNDUM AUFERANT DE TERRA, hariolos, magos, omnes denique, qui immundorum spirituum operâ utuntur, ut homines decipiunt. *Spiritus immundus.* Superstitione, falsi prophetæ, sorcellaria, magice artes, auguria, somniorum interpretatio artesque curiosæ penitus exulantur.

Vers. 3.—*NON VIVES, QUA MENDACIUS LOCUTUS ES IN NOMINE DOMINI.* Qui populum in alienam religionem trahere tentasset, hunc lex morte damnabat; Deut. 15, 1, 2: *Si surrexerit in medio tu propheta, aut qui somnum vidisse se dicat, et prædicaverit signum atque por-*

meille de vos mains? Et il répondra: J'ai été percé de ces plaies dans la maison de ceux qui m'aimaient.

7. Framea, suscitere super pastorem meum, et super virum coherentem mihi, dicit dominus exercitum: percutite pastorem, et dispersentur oves: et convertant manum meam ad parvulos.

8. Il y aura alors dans toute la terre, dit le Seigneur, deux parts qui seront dispersées, et qui périront; et il y en aura un troisième qui demeurera.

9. Je ferai passer ces derniers par le feu, où je les épurerai comme on épure l'argent, et je les épurerai comme on éprouve l'or. Ils m'appelleront par mon nom, et je les exaucerai; je dirai: Vous êtes mon peuple; et chacun d'eux dira: Vous êtes le Seigneur mon Dieu.

COMMENTARIUM.

tentum, et evenerit quod locutus est, et dixerit tibi: Eamus et sequamur deos alienos quos ignoras, et serviamus eis; non audies verba prophetæ illius aut somniorum. . . . Propheta autem illi aut factor somniorum interficeretur. Divina legis purissimæ erga erga Deum religionis studium it in universo Israèle florebit, ut ne filii qui demparant parentes, ubi illi falsi vaticinari, populumque ad numinum superstitionem pertrahere tentarentur.

CONFIDENT EUM PATER EIUS ET MATER EIUS. Stigmata et notas illi invenirent, quibus agnosceret quem falsi prophete, fermè ut apud nos furibus quibusdam ac transfiguratis illi stigma inveniretur. Falsos prophetas morte dannari non consuevit docet, v. 6; et lex superiori versiculo recitat non adversus falsos prophetas presentem est, mendacia nuntiantes, sed in eos qui populum in numinum superstitionem inducere coabantur. Quedam olim note mancipiis festivis in fronte impræbantur, que facilius agnoscerentur; hinc ea nomina fronte litterati (1), vultu inscripti (2), notum fugitorum epigramma (3), stigmatæ, etc. Ita apud Hebreos falsorum prophetarum manus pro brosa quedam stigmatum inveniuntur, ni illos unusquisque cognosceret. Reddunt Septuaginta (4): *Compendient eum pater ipsius et mater.*

Vers. 4.—*CONFUNDENT UNUSQUISQUE EX VISIONE SUA.* Res ipsa et eventus vaticiniorum hujusmodi iniuriant ostendunt; nullo negotio unusquisque intellegit, verus propheta sit an falsus; vaticinium ab eventu comprobari non posset. Id ego efficiam, ut falsi doconficiantur ac vaticiniorum verbis atque inani rerum et eventuum specie non decipiannent. Suas ipsorum fraudes sponte detectas mendaces isti conspirent.

NEC OPERIENTUR PALLIO SACCINO UT MENTIANTUR. Populus exteriori verorum prophetarum specie aut vestium similitudine non falletur (5). Hæc siquidem

(1) Apulej. de Asino aur., lib. 9.

(2) Plin., lib. 48.

(3) Petron. Arbitr.

(4) Συμποδούσας αὐτὸν εἰς τοὺς ἀριστούς, καὶ πίνει. In Hebreo eadem legitur vox, quam reddidere supra, Zach. 12, 10, καυστρησθεντος. Ceteri interpres Graeci, Confinxerunt Hieron., Epiphanius.

(5) 4 Reg. 1, 8 et 11; 8 Isai. 20, 2 Matth. 3, 4.

ita negliguntur ut falsi prophete iis usuri non sint, quippe qui hoc illicium vanum fore intelligent. Vel : Frustra veri prophete notas sibi arrogabunt : non audiuntur. Judei qualibet tempore à deceptoriis nullo negotio falshantur; neque unquam inter ipsos defuerit, qui arte decipiendi multitudinem excellerent. Nonnulla Iuda eximpi tradit Josephus, et Christus, Matth. 17, 45, caveat jubes à falsis prophete, qui veniant in vestimentis oculum, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Dicendum est igitur, illud sollempnissimum hoc vaticinio significari, falsos prophetas multo pauciores minusque noxiis inter Iudeos fore, quam olim fuerint. Hebreus : Ne operientur chlamyde pilosa. Septuaginta : Pelle villosa. Veste villosa generatim minimi pretii non habentur; solaque villosa materia earum quibus utabantur prophete, illas a ceteris secererat. Vox adereth, que hic legitur, usurparat etiam apud Iohann. 5, 6, ut chlamyde regis Nivives significet, et apud Ioseph. 7, 21, vultur elegantissimum quod Achiam in Jerichon direptione surripuit. Prophethica pallia è ruditibus camelorum villis erant, seu ex ovium vellere, qualibus adhuc oculatur Arabes nonnulli in Palestina. Corpus Esau Scriptura, Gen. 25, 25, villosa chlamyde simile fuisse testatur.

VERS. 5. — NON SUM PROPHETA, HOMO AGRICOLA EGO SUM. Consuetu propheticu institutu munera cum agrestis vite negotios pugnabant. Amos 7, 14, ut tradidit sibi prophete appellationem à se averteret, sese pastorem esse sit, sycomoros velicantem. Cum Elias Eliseum ad sui clientelam vocaret, agricultorum dimittere jussit, 5 Reg. 19, 20. Jesus Christus Apostolo, eligens illos à cymba, reibus, excedere removet, Matth. 4, 20, 22; 9, 9. Hominem metentem ne propheta à ceteris habeatur, aitemen inducit Zacharias se agricolam esse. Odiosum adeò futurum est falsorum prophetarum nomen, ut vel ipsa meri prophete appellatio vitanda sit probri loco.

QUONIAM ADAM EXEMPLUM NEUM AB ADOLESCENTIA MEA. Adami exemplo, humum exercere sudoribus meis, Gen. 3, 17, 18, 19; atque hoc numeru à primis adolescentia annis occupor: quoniam propheta cum auditor esse nunquam potui, meque vite institutum à propheticu me semper amovit. Hebr. : Homo docuit me ab adolescentia mea; vel, emittit me ab adolescentia mea. Venditus sum, in hanc artem, servio herbo durissimo, qui à teneris usque annis me agricultura devot. Sive : Homo me operari facit ab adolescentia mea (1). Septuaginta (5) : Extendam manum meam super pastores. Pastores Israelis qui Christum Jesus trahide, severissime puniam.

VERS. 6. — QUID SUNT PLAGA ISTE IN MEDIO MANUM TATARUM? Si quis urgeat: Si quidem prophetam non agis, quorsum haec vulnera, seu stigmata, quo in manibus geris? Uti vidimus supra, v. 5, parentes hominis qui falsi propheta arte exerceret, ignito acuto ferro stigmata illi inurebant minimè delonda, quibus mendax esse agnosceretur. Sunt (2) qui haec

(1) Ludov. de Dieu, 777; Æthiopic., operari.

(2) Rupert. et Riber. hic. D. Thom. in Psalm. 21; Salmeron, t. 10, tract. 7, apud Sanct.

verba de vulneribus explicit, quibus Iesu Christi manus confosse sunt; at versiculi hujus conjunctio cum superioribus vetat haec ad illum referri, quo ipsum contumeliam affectura essent (1).

VERS. 7. — FRAMEA, SUSCITARE SUPER PASTOREM MEUM. Exorditur hic de Servatoris passione vaticinum. Praecepit hic ab una re ad alteram penitus alienam transitus lectorem excitat et movet: Ensis, expurgiscere, pastorem meum feri. Quis porrò pastor iste, nisi Christus Jesus, qui hoc Zacharie vaticinum ipse ad se retulit, inquit, Matth. 26, 54: Omnes vos scandalum patimini in me in ista nocte. Scriptum est enim: Percutiam pastorem, et dispergenter oves gressus? Quae verba statim hic deinde leguntur: Percute pastorem, et dispergenter oves. Framea vox est à priscis Germani orta, teste Tacito, ac propriè spiculum sonat. At Hebreus (2) habet gladium. Prophetæ passim gladium exhibent veluti anima instructum, vorantem ac destruentem, cum exspectent, et denique quiescentem. Ita poetas furentem viventem gladium exhibent, et Martem pro ense usurpat.

SUPER PASTOREM MEUM, ET SUPER VIRUM COHERENTEM MIHI : aduersus Christum Jesum, qui à Patre dividi nequit; Joan. 10, 50: Ego et Pater unus sumus; quippe semper ea facit quae illi placent; ibid., 8, 29: Quæ placita sunt ei, facio semper. Septuaginta: Super pastorem meum, et virum citem meum. Aquila: Et super virum tribulatum meum. Symmachus: Et supervirum populi mei. Theodotion: Super virum proximum meum. Hebreica vox (5) hamithi idem fermè sonat ac Latina, popularis meus, civis, amicus.

CONVERTAT MANUM MEAM AD PARVULOS. Parvum gregem dispersum colligam; Apostolus confirmabo, et eos qui fugerant, revocabo. Alter: Parvum Judeorum numerum servabo: Extendam manum meam ad parvulos (4). Hac explicatio cum consequentibus optimè convenit. Septuaginta (5) : Extendam manum meam super pastores. Pastores Israelis qui Christum Jesus trahide, severissime puniam.

VERS. 8. — ERUNT IN OMNI TERRA... PARTES DUE IN EA DISPERGENTUR... ET TERTIA PARIS RELINQUENTUR. Deus in partes Iudea omnis dividetur; aliù enim in Christum Jesus credent; illum aliù reiiciunt, deceptorem dicent, ac denique crucifigunt. Tertia pars, que in patria remanebit, pulsis inde Judeis, ethnicorum gens erit. Hec ad Christum Jesus converterunt, ejusque Ecclesiis efficiunt; ita ut ea Iudeorum pars, que in Christum crederent, magno ethnicorum numero obruenda sit. Pars haec peribit, at altera permanet ad primam, cum haec reverè perseveratur sit, solamque nomen amissora; uni enim synagoge peribit.

(1) Vide Hieron., Cyril, Theodor., Albert., Hugo., Haimon., Dionys., Lyran., Vat., Sanct., alios. (2) Septuag.: Περιπατεῖ ἐγείρεται. Aquil. et Sym.: Μάρτυρα.

(3) Vide Levit. 19, 11, 15, 17; 21, 23, 14, 15, 17. (4) Hebreia vox usurparum de parvo, infirmo, et de modico numero. Vide 2 Par. 24, 24. Vide et Mich., v. 4, et Grot. hic.

(5) Εἶδος τῆς γῆς που εἴναι τοῦ τούτων ποικιλίας. Ita et Arab. Syr. contra superioris.

VERS. 9.—DUCAM TERTIAM PARTEM PERIGNERUM, etiamque probabili aurum in fornace. Christiana Ecclesia, ex ethnici confusa, trecentis amplius annis sevissimas hostium injuries passa est, at inde prior ac numerosior prodiit. Semen fuit Christianorum crux, novos semper Christianos ferens. Purgata his artibus gens et prolata, vocat nomen Domini, et exaudiit eam Deus; idemque populum suum eam manupat, eaque illum Deum suum nominat. Hæc sunt veriora ac numerosiora prodiit.

CAPUT XIV.

1. Ecce venient dies Domini, et dividentur spolia tua in medio tui.

2. Et congregabo omnes gentes ad Jerusalem in praelium, et capiector civitas, et vastabuntur domus, et mulieres violabuntur: et egredietur medius pars civitatis in captivitatem, et reliqua populi non auferetur ex urbe.

3. Et egredietur Dominus, et prelibabit contra gentes illas, sicut prelibatus est in die certaminis.

4. Et stabunt pedes eius in die illa super montem Olivarium, qui est contra Jerusalem ad orientem: et scindetur montis Olivarium ex media parte sui ad orientem et ad occidentem, prærupto grandi valle: et separabitur medium montis ad aquilonem, et medium eius ad meridiem.

5. Et fugietis ad vallem montium eorum, quoniam conjungetur vallis montium usque ad proximum: et fugietis sicut fugistis à facie terra motis in diebus Ozie regis Iuda: et veniet Dominus Deus meus, omnès sancti cum eo.

6. Et erit in die illa: Non erit lux, sed frigus et gelu.

7. Et erit dies una quæ nota est Domino, non dies neque nox: et in tempore vesperi erit lux.

8. Et erit in die illa: Exhibent aque vivæ de Jerusalem: medium earum ad mare Orientale, et medium earum ad mare novissimum, et in die et in hieme erunt.

9. Et erit Dominus Rex super omnem terram: in die illa erit Dominus unus, et erit nomen eius unum.

10. Et revertetur omnis terra usque ad desertum, de colle Remmon ad austrum Jerusalem: et exaltabitur, et habitabit in loco suo, à portâ Benjamin usque ad locum portæ prioris, et usque ad portam angulorum, et à turre Hananeel usque ad torcularia regis.

11. Et habitabunt in eâ, et anathema non erit amplius: sed sedebit Jerusalem secura.

12. Et hac erit plaga, quæ percutiet Dominus omnes gentes que pugnaverunt adversus Jerusalem: tabescet caro uniuscunque stantis super pedes suis, et oculi eius contabescet in foraminibus suis, et lingua eorum contabescet in ore suo.

13. In die illa erit tumultus Domini magnus in eis: et apprehendat vir manum proximi sui, et conseretur manus eius super manum proximi sui.

14. Sed et Judas pugnabit adversus Jerusalem: et congregabuntur divitiae omnium gentium in circuitu, aurum, et argentum, et vestes multe satias.

15. Et si erit ruina equi, et muli, et camelli, et

CHAPITRE XIV.

1. Voilà que les jours du Seigneur approchent; et l'on partagera vos dépouilles au milieu de vous.

2. J'assemblerai tous les peuples pour combattre Jérusalem: la ville sera prise; les maisons seront ruinées, les femmes seront violées, la moitié de la ville sera emmenée captive, et le reste du peuple ne sera point chassé de la ville.

3. Le Seigneur paraîtra ensuite, et il combattrà contre ces nations, comme il a fait quand il a combattu au jour de la bataille.

4. En ce jour-là il posera ses pieds sur la montagne des Oliviers, qui est vis-à-vis de Jérusalem, vers l'orient, et la montagne des Oliviers, se divisant en deux par le milieu, du côté de l'orient et du côté de l'occident, laissera une forte grande ouverture, et une partie de la montagne se jettera vers le septentrion, et l'autre vers le midi.

5. Alors vous fuirez à la vallée enfermée entre ces montagnes, parce qu'elle sera proche; vous fuirez comme vous avez fait au tremblement de terre qui arriva sous le règne d'Ozias, roi de Juda; et alors le Seigneur mon Dieu viendra, et tous ses saints avec lui.

6. En ce temps-là on ne verra point de lumière; mais il n'y aura que froid et gelée.

7. Mais il y aura un jour connu du Seigneur, qui ne sera ni jour ni nuit; et sur le soir de ce jour-là la lumière paraîtra.

8. En ce temps-là il sortira de Jérusalem des eaux vives, dont la moitié se répandra vers la mer d'Orient, et l'autre vers la mer d'Occident; et elles couleront l'hiver et l'été.

9. Le Seigneur sera le Roi de toute la terre. Il n'y aura en ce jour-là que lui de Seigneur, et son nom sera sans révérence.

10. Tout le pays sera habité jusque dans les lieux les plus déserts, depuis la colline jusqu'à Remmon qui est au midi de Jérusalem. Jérusalem sera élevée en gloire; et elle occuperà le lieu où elle était d'abord, depuis la porte de Benjamin jusqu'à l'endroit où était l'ancienne porte, et jusqu'à la porte des angles, et à turre Hananeel jusqu'aux pressoirs du roi.

11. Et Jérusalem sera habitée: elle ne sera plus frappée d'anathème; mais elle se reposera dans une sûreté.

12. Voilà la place dont le Seigneur frapperà toutes les nations qui auront combattu contre Jérusalem. Chacun d'eux mourant tout vivant, verra son corps tomber par pièces; leurs yeux pourriront dans leur place naturelle, et leur langue secherà dans leur palais.

13. En ce temps-là le Seigneur excitera un grand tumulte parmi eux: l'un prendra la main de l'autre, et le frère mettra sa main sur la main de son frère.

14. Mais Juda combattrà aussi lui-même contre Jérusalem; et il se fera un grand amas de richesses de tous les peuples d'alentour, d'or, d'argent, et de toutes sortes de vêtements.

15. Les chevaux et les mulets, les chameaux et les ânes, et toutes les bêtes qui se trouveront alors dans leur camp, seront frappés de la même pluie.

assim, et omnium jumentorum; que fuerint in castris illis, sicut ruina haec.

¶ 16. Et omnes qui reliqui fuerint de universis gentibus, que venerunt contra Ierusalem, ascendent ab anno in annum, ut adorent Regem, Dominum exercitum, et celebrent festivitatem tabernaculorum.

17. Et erit: Qui non ascenderit de familiis terrarum Jerusalen, ut adoret Regem Dominum exercitum, non erit super eos imber.

18. Quid si etiam Aegypti non ascenderit, et non venerit: nec super eos erit, sed erit ruina, qua percutiet Dominus omnes gentes, que non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

19. Hoc erit peccatum Aegypti, et hoc peccatum omnium gentium que non ascenderint ad celebrandam festivitatem tabernaculorum.

20. In die illa erit quod super frenum equi est, sanctum Domini: et erunt lebtes in domo Domini quasi phialae coram altari.

21. Et erit omnis lebes in Ierusalem et in Iuda sanctificatis Domino exercitum: et venient omnes immolantes, et sument ex eis, et coquent in eis: et non erit mercator ultra in domo Domini exercitum in die illo.

COMMENTARIUM.

VERS. 1.—ECCE VENIENT DIES DOMINI. Jungendum est hoc caput cum superiori. Predicta Servitoris passione, fuga et reditu Apostolorum, c. 15, hic futuras dicit Zacharias in Iuda partes tres, quarum duas præterit, tercia superest erit. Tertia haec pars ethnico significat, ad christiana sacra conversos; externe duo Iudeas. Qui ex iis Jesus Christus credidit, ethnici ad Christianum conversus jungentur, ita ut una gens cum iis sint, ceteri ex Judicis qui pertinaces fuerint, per Iudeam interibunt. Postremam hanc vaticinii partem mox visuri sumus hoc capite, Judeo-vaticinii scilicet pertinacium ruinam.

DIVIDENT SPOLIA TUA IN MEDIO TUI. Hierosolymam, in ultima per Romanos obsidione, nihilominus cives sui intra ipsam armati, quam exterum hostes, affixire. Qui zelatorum nomen inquisivimus usurparunt, quos locupletissimos est civibus noverant, hos spoliabant impunit, ac necabant. Magna satis causa mortis erant aut divitiae aut ingenuitas (1).

VERS. 2.—CONGREGABO OMNES GENTES AD JERUSALEM IN PRELIEVUM. Hec de Romanorum bello in Hierosolymam intelligimus (2). Cum Vespasianus Iudeam aggredi decrevisset, geminas ex Aegypto legiones conscripsit, Romanisque coplis, que in Syria erant, adiunxit; tum auxiliare foderatorum amicorumque undique accepit (3); ut vero dixi quae ipsius exerciti.

(1) Vide Joseph., lib. 5, de Bello, in Lat., cap. 1 et 2.

(2) Ita Hieronym., hic; Euseb., Demonst., lib. 6, cap. 18. Vide et Theodoret. in Ioseph., 16, v. 8. Sanct. Iren., ali plures.

(3) Iosepol. de Bello, lib. 5, cap. 4.

16. Tous ceux qui seront restés, de tous les peuples qui auront combattu contre Ierusalem, viendront chaque année, pour adorer le souverain Roi, le Seigneur des armées, et pour célébrer la fête des tabernacles.

17. Alors si dans les maisons du pays il se trouve quelqu'un qui ne vienne point à Jérusalem adorer le souverain Roi et le Seigneur des armées, la pluie du ciel ne tombera point sur lui.

18. S'il se trouve des familles d'Egypte qui n'y montent point et n'y viennent point, la pluie ne tombera point aussi sur elles; mais elles seront enveloppées dans la même ruine dont le Seigneur frapperà tous les peuples qui ne seront point montés, pour célébrer la fête des tabernacles.

19. Telle sera la punition de l'Egypte, et la punition de tous les peuples qui ne seront point montés, pour célébrer la fête des tabernacles.

20. En ce jour-là tous les ornaements des chevaux seront consacrés au Seigneur; et les vassaux qui ont mis sur le feu dans la maison du Seigneur seront aussi communs que les coupes de l'autel.

21. Toutes les chaudières qui seront dans Jérusalem et dans Iuda seront consacrées au Seigneur des armées; et tous ceux qui offriront des sacrifices y feront cuire la chair des victimes; et en ce jour-là il n'y aura plus de marchand dans la maison du Seigneur des armées

lymnia manisse, aut domicilium in ea urbe illis fuisse permisum, nulli legitimi. Probabilitus igitur cum Theodoreto dicimus, dimidiam Iudeorum partem Hierosolymam perire: Qui perindecum illi urbe per Romanos obsecus motu simi, sepulcrum et exitum invenerit; at qui fidei habebit prophetarum minis, et Iesu Christi monitis (1), lo opportunitate sed consilientis fugia necesse vitaverit. Reddi potest Hebreus: Egredietur dimidium urbis in captivitatem, et reliquam populi urbis non excidatur. Quidquid in urbe reliqui fuerit, peribit; alii in exitum decurserunt; alii vel fame vel gladio in ipsa urbe interficiuntur; at qui Hierosolymis recesserint, non exciduntur. Dimidia pars ex iero litterarum sibi accipienda non est, quemadmodum et v. 8, sed magis totius partiē solidum modo significat.

VERS. 5.—EGREDIETUR DOMINES, ET PRELITERITA CONTRA GENTESILLAS; adversus Romanos, qui Hierosolymam templumque crenaverint. Aliam explicativam excludit Hebreus (2), apud eum, et cum consequentibus melius hexam: Egredietur dominus, et prelitteratur in peccatis illis, vel cum iis genibus. Ipsa profectio Romani facti sunt nuncupata futura fuisse ut Hierosolymam expugnaret, nisi perspicua ope adfuisse Deus (5). Nonne inimicum sese illi praefuit Deus, tam multis est cito signi qui Hierosolymis et in templo micere, fuisse a Josepho narrata? (3) Ancor est Philostratus, 1, 6, c. 14, obtulit sibi coronam, ob victory decus, rejoicebit Titus, quod manum duxit Deo in periculum Judeorum conjurato sese praetulisse diceret, sequi non autem eadis esse, sed ministrum. Favent nostra interpretationi Theodoreti, S. Cyrillus, et Eusebius (5).

VERS. 4.—STABUNT PEDES EJUS IN DIEILLA SUPER MONTEM OLIVARUM. Ibi castra metastabunt, ut immunita comitantibus in urbe mala vitent. Testis est, non uno loco, Josephus, non omnia uniuscuius urbis latera obsidionali muro valloque clausa fuisse, cum Judei plures Hierosolymam clapsi sint. At Hebr., Cholducus, Sepuginta, easterique veteres, interpretates Graci, assentibus Graecis Patribus, nonnullisque recentioribus, veluti Drusio, Grotio, aliquique, legunt. Et claudetur, obstruetur, vallis montium meorum; quoniam vallis illa montium porrigitur usque ad Azal, vel usque proprie; et obstruetur, ut obstrucia est terrae motu tempore Oziae. Romani ut iniquale circa moenia Hierosolymam soli earent, praesertim in valle Cedronis ingentem humus, lapidum, lignorumque vim ei concessere. Cum vero murum arcesque circa urbem struere aggressi sunt, novis iterum terramotinis opus fuit; ita ut, inquit Josephus (5), hortorum sediumque privatarum muros evicerint, ac per multa circum-

SCISDETUR MONS OLIVARUM EX MEDIA PARTE SUA AD ORIENTEM ET AD OCCIDENTEM, PRÆRUPTO GRANDI VALLE, etc. Alii montis pars ad septentrionem cadet, alii ad meridiem, ita ut tota montis Olivarium moles quatuor in partes scindatur, vel in minores montes quatuor, singulas versus mundi plagas. Frustra tentave isti horum verborum fidere ad amissum ex literarum sono expletam demonstrare, nisi forte in supremo rerum exitu

(1) Matth. 24, 16. Tunc qui in Iudea sunt, fugiantur ad montes. Vide sup., Zach. 14, 11.

(2) Sept. g. Ex. rote 19. eti.

(3) Joseph., Antiq. lib. 7, cap. 16.

(4) Idem, ibid., cap. 12.

(5) Vers. 5.—Et confundentur Iudei, non gladio corporali, sed gladio spiritus, qui est verbum Dei. (Monsters.)

(6) Idem, de Bello, lib. 6, cap. 5, in Lat. Vide et ib. 6, cap. 5, pag. 951.

(7) Luc. 19, 44, cum Matth. 24, 2, 5.

(8) Act. 1, 12.

pasuum milibus cediderint quicquid arborum sylvestrium et frugiferarum erat: quamobrem universa regio, olim uberrima, in solitudinem redacta est. Ferreremotus, qui sub Ozia contigit, meminit etiam Amos, 1, 1; ac pos Josephum, Antiq. I. 9, c. 41, vulgo accidisse creditur, quo tempore Ozias ausus est sacrum thus in templo cremare (1). Si Vulgata versionem tenet, dicendum erit Hierosolymae populum fugisse per vallem, quam patens Olivarium mons fecit, ut vidimus v. 4. At si septuaginta Interpretes sequuntur, putandum erit partem montis Olivarium, eo tempore avulsam, in vallem Cedronis ruisse, id quod nullum traditur.

ET VENIT DOMINUS DEUS, omnesque SANCTI CUM EO. Similiter in Joele, cap. 5, 1, 2, 9, 12, descriptionem legimus, ubi de vindicta Domini in Assyrios, populo suo graves infenosque agitur. Moyses Dei illapsum in montem Sinai, ipsiusque in fronte copiarum populi sui proficienscitem describens, Deut. 35, 2, immuneris illum exhibet sanctorum milibus utriusque stipatum. Porro sancti sunt angelii, divine voluntatis ministri, populusque sanctitate perfusi, atque a ceteris gentibus secreti. Hie illum inducit Zacharias in Olivarium monte apparentem, instar judicis flagitorum penam ex Hierosolyma extempetis. Finditus mons dividitur, que, eeu illius praesentia territus; humus rupescens aveluntur, atque in subjectam vallem ruunt. Sancti, Deum majestatis comitantes angelii sunt, Dei vindictam exercentes, vel ipsimet Romani, quos ille accusavit, ne rurem suum in refractariam urbem persequantur. Agens ex excidio Babylonis, à Persis expugnande, Isaías, 13, 5, Dei nomine ait: *Ego mandavi sanctificatis meis, et vocavi fortis meos in trā mēd. Sanctificare bellum, sanctificare milites, sanctificare gentes adversus gentem, sanctificare aliquem in diem occisionis* (2), similesque alias locutiones familiari Hebreorum prophetarumque sermone duxit significant, parare, instruere, vocare, mittere in praelium. Dei vindictam describit Sophonias, 1, 7, sub sacrifici imagine, quo vocantur convivis, qui scilicet quibus imperatur est ut vindictam persequantur. Diem Domini adesse ait: *Preparavi Dominus hostiam, sanctifico vocatos eius.*

VERS. 6. — IN DIEILLA NON ERIT LUX, SED FRIGUS ET GELLO. Dies latitium, nox aerumnas significant; sol et aestus frigori, tenebris, gelo opponuntur. Quā die vindictam exercuerit in Hierosolymam Deus, miseraria urbis dolore, morte, agititudine, desperatione obructur. Agens de supra Hierosolymae calamitatem, Servator (3) futurum aut ut sol tenebras patiatur, luna non metet, stella labatur ēcelo et celorum virtutes quatiantur. Similes his locutiones habent prophetae, quibus extrema provinciarum, urbium ac gentium in-

(1) Reg. 15, 5, et 2 Paralip. 26, 19.

(2) Jerem. 6, 4, 12, 5; 22, 7, 31, 27, 28; Joel 3, 9; Mich. 3, 5.

(3) Matth. 24, 29: *Statim post tribulationem dierum illorum sol obscurabitur, et luna non dabit lumen suum, et stelle cadent de celo, et virtutes celorum commovebuntur.*

fortunia describunt (1). Hebrews qualiter nunc legimus corruptus esse videum: *In die illa non erit lux pretiosa, sed spissa, dense nubes. Chaldeus: In tempore illo non erit lux, sed præda et gelu.*

VERS. 7. — ET ERIT DIES UNA, QUAE NOTA EST DOMINO, NON DIES, NEQUE NOX: ET IN TEMPORE VESPERI ERIT LUX. Futurum est per id bellum tempus quo preli exiit its incertus pendebit, ut dici nequeat, sine dies an nox; Judeine an Romanos victores; at deinde Victoria iis stabit, quibus faveat Deus, nempe Romanis. Diem hanc, uni Deo notum, quo tempore vaticinabatur Zacharias, ipse rex eventus ostendit. Duo narrat Josephus (2), ad qua referri potest hic locus: 1^a Cum Titus una cum equitibus sexcentis urbem circum undique exploraret, immumeris legibus, ubi de vindicta Domini in Assyrios, populo suo graves infenosque agitur. Moyses Dei illapsum in montem Sinai, ipsiusque in fronte copiarum populi sui proficienscitem describens, Deut. 35, 2, immuneris illum exhibet sanctorum milibus utriusque stipatum. Porro sancti sunt angelii, divine voluntatis ministri, populusque sanctitate perfusi, atque a ceteris gentibus secreti. Hie illum inducit Zacharias in Olivarium monte apparentem, instar judicis flagitorum penam ex Hierosolyma extempetis. Finditus mons dividitur, que, eeu illius praesentia territus; humus rupescens aveluntur, atque in subjectam vallem ruunt. Sancti, Deum majestatis comitantes angelii sunt, Dei vindictam exercentes, vel ipsimet Romani, quos ille accusavit, ne rurem suum in refractariam urbem persequantur. Agens ex excidio Babylonis, à Persis expugnande, Isaías, 13, 5, Dei nomine ait: *Ego mandavi sanctificatis meis, et vocavi fortis meos in trā mēd. Sanctificare bellum, sanctificare milites, sanctificare gentes adversus gentem, sanctificare aliquem in diem occisionis* (2), similesque alias locutiones familiari Hebreorum prophetarumque sermone duxit significant, parare, instruere, vocare, mittere in praelium. Dei vindictam describit Sophonias, 1, 7, sub sacrifici imagine, quo vocantur convivis, qui scilicet quibus imperatur est ut vindictam persequantur. Diem Domini adesse ait: *Preparavi Dominus hostiam, sanctifico vocatos eius.*

VERS. 8. — IN DIEILLA EXHIBUNT AQUE VIVE DE JERUSALEM. Novum hic argumentum exhibet Zacharias. Hactenus nimurum de extremâ Hierosolymae calamitate; nunc alterius Hierosolymae, Ecclesie scilicet christiane, felicitatem statuimus florentissimum aggreditur. Ipsimet Judei, et qui illorum interpretationes sequuntur, opus est fatentur hæc verba de terrenâ Hierosolyma ad verbum usurpari non posse; sive illam post Antiochi Epiphany furias, sive post extremam per Romanos expugnationem intueantur. Quamobrem ad tropicam explicationem configere necessitate est; alterumque Hierosolymam, à priori penitus alienam, querere Hierosolymæ situs, teste S. Hieronymus (4), totius Palestinae sterilissimus erat et aridissimus. Lapidosus circa illam ager, et aquæ caeruleæ; in aqua fontium pluvias aquis uti cogitari, et propterea cisternæ habet, Gemini revera fontes prope urbem erant, ad orientem alter, et alter ad occidentem; at quantum dicit erat tanta urbi, quæ, duplice mundi insiden, aegerimè ab omnibus suis paribus ad geminum hunc fontem descendere poterat. Satis aquarum in ipsius urbis usum esse asserit Strabo, lib. 16, ac agrum circa penitus arentem et lapidosum, spatio

(1) Psalm. 106, 10; Isai. v. 50; 42, 7, 16; 50, 5; 59, 9; Ezech. 22, 8; Joci. 2, 2, 51; Amos v. 17; Apoc. 9, 2.

(2) De Bello, lib. 6, c. 2, pag. 907, 908.

(3) Idem, ibid., cap. 12, pag. 935, 936.

(4) In Isai. 49: *Jerusalem tollis province deterras est, et saxis montibus asperas, et penurias patiaris sitis, ita ut celestines utar pluviis, et raritatem fontium, cisternarum extinctione soletur.*

stadiorum sexaginta, vel septem amplius milium passuum. Quamobrem aquæ vive Hierosolymâ egredientes, eadem sunt quaron memint, quasi per transennam præteriens, capite 15, v. 1 (1), quaque apud Ezechiel, 47, 1, legimus, et apud Joelem, 5, 18. Aquæ hujusmodi figura sunt baptismatis, exterritumque Ecclesie sacramentorum, evangelice doctrinae, et gracie Spiritus sancti. Eadem est aqua vita, quam Christus Jesus Samaritanæ feminæ promitti, Joan. 4, 10, *Salentem in vitam æternam; quæ qui biberit, non sitiæt in æternum.* Denique sunt aquæ vive fluentes de vorum qui Christo Jesu credunt, Joan. 7, 28

MEDIUM EARUM AD MARE ORIENTALE, ET MEDIUM EARUM AD MARE NOVISSIMUM. Altera hujusmodi aquarum pars Hierosolymæ mare Mortuum versis, quod mare orientale est, fluit; altera ad mare occiduum, sive Mediterraneanum. Ita Judas, hoc ethnico designat (2). Evangelii dogmata tradita sunt Euthenius et Iudeus; at quanto amplius mari Mortuo est Mediterraneanum, tantum magis ethnico Ecclesie modicum Judgeum numerum, divini furoris vim minimè effligit. Oculis è capite sponte lapis, cœcus reliquum vite spatium egit, quod brevissimum fuit; ita enim languido remansit corpore ac tenu, ut hærente ossibus cœte, simulacrum hominis potius quam vivens homo videbatur. Dixeris, Zachariam suismet oculis hæc aspexisse, cū diceras, hos Dei hostes stantes super pedes suos esse mortuor, ac futurum ut caro uniuscuiusque è corpore tabesceret, oculi eorum contabescerent in fornicibus suis, et linguis eorum contabescerent in ore sua. Historico sensu referri hac possunt ad bella, quæ post captivitatem gessere Judei cum finitimi, Cog. seu Cambyses, et Antiochus Epiphane. Confer Zachariam 2, 8, 9, 10; 12, 9, 10; 14, 12, 15. Origenes et Theodoreus in Psalmum 117, Zachariam recitant, veluti hæc bella predixerit.

VERS. 9. — ET ERIT DOMINUS REX SUPER OMNEM TERRAM: ERIT DOMINUS UNUS. Unus ac necessarius Ecclesie sue principes est Christus Jesus. Huic unus omnes parent pastores; atque horum nobilissimus sese servorum Dei servos esse gloriantur. *Vos vocatis me Magister et Domine, et bene dicitis; sum eternus, inquit Christus, Joan. 15, 15. Potestas omnis tradita illi est in celo terraque,* Matth. 28, 18; et auditu Jesu nomine, omne genu flectitur, in celo, terra et inferis, Philipp. 2, 10.

VERS. 10. — REVERTETUR OMNIS TERRA USQUE AD DESERTUM, DE COLLE REMON. Universa regio iterum frequentabatur, vel in locis maximè desertis, à colle ad Remmon usque. Hierosolymæ Judaice limites nunquam adeò prorogati sunt, aut prorogabuntur. Quamobrem de alterâ Hierosolymâ, cujus figura fuerit terristris Hierosolyma, hic locus intelligendus est. Hierosolymæ limites describuntur hic à Gabaa, vel ab edicto loco, ad Remmon usque. Gabaa quinque vel sex passuum milibus aberat ad Hierosolymam, septentrionem versus: Remmon ad meridiem jacebat, incertum quo intervallo. Forte etiam Gabaa absoluto per edito loco, Remmon pro malo punico usurpatum. Ceterum consule tabulam Hierosolymæ.

VERS. 11. — ANATHEMA NON ERIT AMPLIUS; Hierosolyma in posterum anathemate non ferientur; vel, extremo penitus exsilio non damnabitur, veluti urbes, que ex legis sanctione anathemati devoventur, Levit. 27, 21, 28, 29; Num. 21, 2; Deut. 7, 2, 26; 15, 15. Aliquo certè detrimento à domestica externisque hostiis Jesu Christi Ecclesie affici potest; at cum illius fundamenta lapidi immittantur, ruine obnoxia non est, atque ad usque seculorum I stabit.

(1) In die illa erit fons patens domui David, in ablutione peccatoris et menstruatorum.

(2) Hieronym., Cyrill., Ilaius.

VERS. 12. — TABESCET CARO UNIUSCUIUSQUE STANTIS SUPER PEDES SUOS. Perspicuum luculentamque vindictam in Ecclesia sue hostes frequenter exercuit Deus. Herodes magnus, primus ipsius Jesu Christi inimicus, putredine vermisbus consumptus, atque ipse sibi gravis, obiit. Herodes Agrippa, qui nascentem Ecclesiam insectatus est, quicque Jacobum Apostolum, Joannis fratrem, necavit, morbo gravissimo affectus, consumptus à vermisbus expiravit, Act. 12, 23.

Nero, primus Christianorum hostis, necen sibi miserrimum conciscere coactus est; Domitianus à conjuratis domi sum necatur. Maximianus imperator, servit in Ecclesiam notissimum, occulto ulcere, viscera depascente, et crudelissime cruciante, voratus perire. Innumeræ vermitum multitudine, orta è corporis tabo, tenuiter odorem exhalabant. Vitam clausit fures, et inanissime dolens, quod tam multos innoxios neci dederit. Iuuius collega, et saevia participes Maximianus, divini furoris vim minimè effligit. Oculis è capite sponte lapis, cœcus reliquum vite spatium egit, quod brevissimum fuit; ita enim languido remansit corpore ac tenu, ut hærente ossibus cœte, simulacrum hominis potius quam vivens homo videbatur. Dixeris, Zachariam suismet oculis hæc aspexisse, cū diceras, hos Dei hostes stantes super pedes suos esse mortuor, ac futurum ut caro uniuscuiusque è corpore tabesceret, oculi eorum contabescerent in fornicibus suis, et linguis eorum contabescerent in ore sua. Historico sensu referri hac possunt ad bella, quæ post captivitatem gessere Judei cum finitimi, Cog. seu Cambyses, et Antiochus Epiphane. Confer Zachariam 2, 8, 9, 10; 12, 9, 10; 14, 12, 15. Origenes et Theodoreus in Psalmum 117, Zachariam recitant, veluti hæc bella predixerit.

VERS. 13. — ERIT TUMULTUS DOMINI MAGNUS IN EIS. Ecclesiam magnopere terriæ sinet Deus, hostes undique in se armatos conspicuent; et certè si misserum hoc tempus diuturnum fuisse, ipsimet electi totum annum fortasse cessissent. Id luculentissime prædicti discipuli Christus, Matth. 24, 21: *Erit tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fuit; et nisi breviter fuissent dies illi, non fieret salva omni caro: sed propter electos brevibantur dies illi.*

APPREHENDET VIR MANUM PROXIMI SUI. Duplex loci hujus explicatio: Alter alterius manum apprehendet; frater à fratre opem queret: Christiani inter inimicos omnia mutua sibi opem afferent, et manum invicem porrigit. Vel contra: Frater alterius fratris manum capiet, sùaque manu manum illius impedit, ut illius in hostis potestatem tradat, prohibeatque ne sese ille tueatur. Postrema hæc explicatio congruere aptius cum Hebreo videtur, et cum consequentibus coniungi. Prædixerat Christus, Matth. 10, 21, 36, futurum, ut frater fratrem tradaret, et amicum amicu; filium pater, et filius patrem; et uniuscuiusque propinquos, illi fore inimicissimos.

VERS. 14. — SED ET JUDAS PUGNABIT ADVERSES JERUSALEM. Primi atque acerrimi Ecclesie hostes

frère Judei. Post S. Stephani necem, seva ad eō in Ecclesiam Hierosolymitanam odia exarsere, ut Christiani omnes, prater Apostolos, per Judas et Marianum dissipati fuerint. Act. 8, 4. Saulus post multa et luculentissima furoris sui argumenta, in nece S. Stephani exhibita, furor adhuc plenus, et erorem anhelans, litteras à principibus sacerdotum impetravit, quibus ipse jubeneret querere Damasci eos, qui de Iesu Christi nomine dicerentur, cosque in custodiam datus, Hierosolymam trahere, Act. 9, 1 et seq. Idem verò Paulus, ad Christum conversus, quam multa ex fratribus suis passus est, 2 Cor. 11, 24, 26! Quotes in theatris Judei Christianos ad bestias deposcerunt! In S. Polycarpi martyrio, Judei maximū omnium sevientib.

CONGREGABUNT DIVITIA OMNIM GENTIUM IN CIRCUS. Gentes ad Christi sacra conversae certatim opes suas ab Apostolorum pedes ac successorum contulerunt. Christianorum charitas nedū Domini ministros, ac divini verbū praecones aluit, verum etiam inopes, viudas, pupilos, templaque magnificissimè ornavit. Ingentes Ecclesiārū opes vel primis Christiane religionis seculis ipsi ethni mirabantur. Julianus Apostolata summo animi moeore hoc ipsius videbat. Ecce quān sumptuosa wasi filio Julianus minister, siebat apostola indigens! Felix, Julianum apostolanū aliquoqne, cibis sacra vasa à Constantino et Constantio consecrata intueretur.

VERS. 15. — ET SIC ERIT RUINA EQUI ET MUL... ET OMNIS JUNIORUM, QUE FUERINT IN CASTRIS ILLIS, SICET RUINA HEC. Equi, muli, et cetera jumenta, que in cœnacis castri fuerint, cädem plág ferientur. Nullis historiarum monumentis discimus, equos et jumenta hostium Ecclesiā eandem dominorum fortunam subiisse. Raro scriptores hoc rerum genos colligunt, quæ à posteriori minimi sunt. Non desunt interpres, qui equorum mulierumque nomine intelligent gregarios milites, populosque rudes ac stolidos, qui temerē Christianam religionem odere, quam minimè noverant. Dubium certè non est, quin illos, non secūs atque Imperatores, punierit Deus; atque hæc causa fuerit tota gerimuram, quibus obruum est imperium, postquam bellum sanctis indixi. Unde cedes exercituum Diocletiani, Maximiani, Licini, Maxentii, Juliani, nisi ex militum impietate, præquo studio dominos intandi, qui Christianam Religionem vexabat?

VERS. 16. — OMNES QUI RELIQUI FUERINT... ASCENDENT BY ANNO IN ANNUM, UT ADORENT REGEM DOMINI, ET CELEBRENT FESTIVITATEM TABERNACULORUM. Errorne denique agnoscunt ethnicū, et illi, quibus pepercit Deus, in Ecclesiā confluent, festos dies cum fidibus celebrabant. Id polissimum micuit sub Constantino, qui tempore, post innumeratas arumnas se procellas, Christi na religio ubique triumphavit, absolutaque libertatem adeptā est. Festum tabernaculorum ab Judeis celebrabatur, ut memoriam itineris per solitudinem revocarent. Nulla hujus nominis festa dies apud Christianos est; at conversi ad

Christum ethniū solemnī ritu in sacro Epiphaneia festo grates Deo agunt, quid sese ē tenebris evictos in admirabile lumen suum vocaverit: Qui de te nebris nos vocavit in admirabile lumen suum. 1 Petri 2, 9.

VERS. 17. — ET ERIT: QUI NON ASCENDERIT.... NON ERIT SUPER EOS IMPER. Ecclesia preces, sacramenta, salutis verba, quæ in templis nuntiantur, fontes bonorum sunt, divinorumque beneficiorum. Ehi duo vel tres nomine Iesu Christi congregati fuerint, ipse medius illorum est, Math. 18, 20. Ve iis, qui ab Ecclesia: communione secesserint: similes erunt palmiti à vite avulso. Ya, qui à sacris cœnulis absunt, aut scelerum merito digni sunt qui ab iis removantur: ii participes esse designūt precua Ecclesia: ex quibus, veluti è fonte spiritali gratia imber manat. Va denique infidelibus, ethnicis, Judæis, incredulis, quos imber minimè irrigabit. Nulla extra Ecclesiā salus

VERS. 18. — ERIT RUINA, QUA PERCUTIET DOMINIS OMNES GENTES, QUE NON ASCENDERINT, ut festum diei celebrant. Alienis olim minime imperabat Deus, ut ad templum convenirent, festos populo suo dies illi sollemnè postulat, ut ad templum suum confluant, mala extrema minitatis, nisi obtemperaverint. Innuī id Christus parabolā regis, amicos ad convivium vocantis, iisque renuentibus, inopes, agros et claudos, impleteoque nondū cœnaculo, civios quoslibet ingredi cogentis: Compelle intrare. Lue. 14, 25. Quamvis vulgariter non fuerit Evangelium, aliquis erat ethnicus excusationis locus: suo ipsorum arbitrio illas reliquerat Deus, ac sua unusquisque libidines sectabantur: at minitatis per Christum gentilibus universi veritate, ejusque verbo ad extremes usque terrarum limes allato, nulla est excusatio. Si quis non credit, ad Ecclesiā non veniat, festos Domini dies non celebet, reus est criminis Ἑgypti gentium externum: *Hoc erit peccatum Ἑgypti, et hoc peccatum omnium gentium*, v. 19 (1).

VERS. 20. — ERIT QUOD SUPER FRENUM EQUI EST, SANCTUS DOMINO. Aurum argenteumque, quo platera et ephippia equorum ornantur, sacrum Domino erit. Milites, principes, fortes viri confluent, ut obsequium Domino exhibeant, rebus carissimis ac pretiosissimis illi dedicatis. Id præsertim in Constantino micuit, qui ditat sacrī vasis Ecclesiā, munificentiam suam commendavat. Illus imitari quoqne tempore plissimi principes ac liberales, amplissima munificentia mo-

(1) VERS. 19. — HOC ERIT PECCATUM Ἑgypti, Judgeorum in Ἑgypto. Et hoc peccatum omnium gentium, Judgeorum dispersorum. QUE NON ASCENDERINT AD CELEBRANDAM FESTIVITATEM TABERNACULORUM, saltem hanc, si alia celebrare non possint. (Grotius.)

nomenta in Christianorum templis reliquæ. Alterum multo redditur Hebreus: *Quod est super tintinnabula equi, sanctum erit Domino*. Vé: Equorum tintinnabula ceterisque ornamenti inscribunt: *Sanctum Dominum*. Sunt qui vertant: *Inscribatur præseptibus equorum: Sanctum Domino*. Sordidissima loca purgantur, Deoque consecrabuntur. Aquila et Theodotion reddidisse profundum, id quod Septuaginta frenum; et Hebreus S. Hieronymi doctor, *phaleras vel ornamenta equorum*. Frenū olim erant splendidissima, et interdum aurea. *Aeneid. 8*: 4.

Frenaque luna nubes quæ nunc habet aurea Palus. In Darii castris ab Alexandro superata, jacabant tota regna opes regie, aurea gava, aurei freni. Equos à rege Latino ad *Æneam* dono missos describens Virgil: *Aeneid. 8*: 4.

Aurea pectoribus demissa monilia pendent.

Tecti auro, fulvum mastidi sub dentibus aurum. Credimus, Hebreacum vocem significare tintinnabula, quibus helicorum equorum habent et colunt oratione kantur, ut illi fragori assuecerent; atque ita veritus: *Et erit super tintinnabula equorum inscriptionum hoc lemma: Sanctum Dominus*. Vide Dissertationem de musicis Hebreorum instrumentis, ubi de *mizdeoth*, que hic nominantur.

ERUNT LEBETES IN DOMO DOMINI QUASI PHALE COMAM ALTARI. Lebetes, olte, et reliqua privataram adūm supellex. Dominus dedicabuntur: ita nimis sacrae et inviolabilis erunt, ut patere, quarum usus est ad fundendum super altare sanguinem. Quibus

verbis significatur, Iesu Christi religionem non unum intra templum, aut unam urbem, gentemque seu provinciam esse moraturam, sed orbem universum occupatram: futuros ubique fideles, ecclesias, sacrae Domini vasi; sacrificia ubique Deo immolatū iri; sacerdotes ac ministros ubique futuros; sacerdotum denique sacrumque ministerium non uni familiæ ad dictum fare, ut apud Judæos erat. *Hoc ipsum habet versiculu consequenti.*

VERS. 21. — ET NON ERIT MERCATOR ULTRA IN DOMO DOMINI. Nulla deinceps columbae, aut vituli, vel arietes in usum sacrificiorum in templo erunt. Christianorum sacrificia alterius generis sunt ab antiquis. Apud Christianos unum est sacrificium, Dei humanis artibus induiti corpus et sanguis. Jesus Christus, ut hoc vaticinum expletat, à Patris sui templo mercatores et nummularios ejicit; horum mensas everit, cosque flagro pellit, increpans, dominum Patris sui non esse negotiationis domum: *Nostre faciem domum Patris mei domum negotiationis*. Joan. 2, 16.

Septuaginta, Syrus, Arabs, novique interpres multi: *Non erit ultra Chananeus in domo Domini.* Nullus deinceps ibi erit profanus aut impius. Vé: Nullum erit in posterum discrimen Judæos inter et Chananeos. Chananei et alieni appellatio prorsus debet. Qui crediderit, intra domum Domini admittetur, neque quis olim ipse fuerit, quisquam recordabitur. Pares erunt Chananeus, Judæus, Barbaru, dum credunt, justi sint et fideles.

IN MALACHIAN PROLEGOMENON.

(AUCTORE CALMET.)

Ea, que ad Malachiā spectant, in ambiguo adēversantur, ut ne viri quidem nomen satis consit; quam enim obtinet denominatio, hec manus potius designare videatur; sonat enim missum, angelum, seu prophetam Domini; quam communem fuisse ex auctate prophetarum omnium appellationem, ex Aggeo 1, 15, intelligimus. Septuaginta Hebreum *Malachī* redidisse sunt ἀπόλοντος, angelus eius; eodemque angelī nomine nostrum prophetam laudent Patrum Graecorum et Latinorum nonnulli. Utrisque et Malachiā et angeli Domini uitior scriptor quarti Esdra, 1, 41, utrumque etiam jungit Terribilium; unicum vero Malachī adhuc S. Justini marty, et Ireneus. Origenes serio patavit, non virum fuisse, sed angelum exuvius mortalium indutum. Veteres Hebrei apud Hieron., in Prefat. Malach., Paraphrastes Chaldeus, S. Hieronymus ibidem, Rupertus Abbas suscipiunt, Malachiā nomine Esdram designari. Hæc omnia nihil certiori fide asseruntur, quānque narrant Pseudo-Epiphanius, Dorotheusque, et Chronicon Alexandriū de Sepha urbe in Tribu Zabulonis viri patria,

cui ex docilitate morum, et ex presentiē angeli ejusdem prophete verba perspicue coram populo confirmant, angelī nomen indutum est. Immatura morte obiit, et tumulo parentum suorum illatum, ferunt.

Quod in ea re certum videatur, illud est, nimis Malachiā sub Nehemijā, et post Aggeum, et Zachariā minus iniuste, quo tempore templum iam restitutum statuit. Inter sacerdotes et populum Iuda licetitia, quam anterioris veris propheta reprehendit, nimis oblitus. Fodus a Nehemijā inter medios sacerdotes et optimates gentis sua cum Domino renovatum spectare videatur; quemadmodum de fame sub Nehemijā grassante aptè intelligenda sunt verba capituli 5, 10, etc. Invenerit non raro in sacerdotes, qui Dei nomini invidiam sceleribus creant, postusque cum illo intus violent, Plura in ministerio Domini vita nacta est Nehemias. Duetas inauicem uxores alienigenas Judeis exprobant Malachiā, in fratres seviant, divorciū, facilitatem, in solevitatem decimis et primis sociordiam, proum in seditionem adversus Deum ingenium. Hæc omnia satis congruent cum